

Prof. Dr. Aykut Çoban ile söyleşi; “Bu, Türkiye’de ekoloji hareketinin yeni bir çağ başlatması demektir”

Söyleşi: Cemil Aksu / Yeşil Direniş – Ekoloji ve Yaşam Gazetesi / 6 Haziran 2020

<https://www.yesildirenis.com/2020/06/06/prof-dr-aykut-coban-ile-soylesi-bu-turkiyede-ekoloji-hareketinin-yeni-bir-cag-baslatmasi-demektir/>

Yeşil Direniş Ekoloji ve Yaşam Gazetesi “Türkiye’de Koronavirüs Öncesi ve Sonrası Ekoloji Hareketleri” başlığını taşıyan söyleşileri Prof. Dr. Aykut Çoban’la devam ediyor; “Salgın sonrası ekonomik kriz koşullarının da ağırlaşmasıyla, AKP-MHP koalisyonu daha da otoriterleşecektir. Ekolojik yıkım projeleri aynı hızla yürütülürken ekoloji muhalefetinin engellenmesi için zor yöntemleri, pervasızca uygulanacaktır. Bu durumda, hem yerel ekoloji mücadelelerin kendi aralarında, hem de ekoloji hareketiyle sınıfsal, sendikal, sosyalist, kadın, barış ve benzeri hareketler arasında çapraz bağların, birlikte mücadele yapılarının kurulması daha da kritik bir öneme sahiptir!”

(Not: Aykut hoca sorularımıza uygun başlıklar atarak yanıt vermeyi tercih etti. Bizler de hem soruları hem başlıkları alt alta yazdık)

Yeşil/Ekoloji hareketinin tarihsel birikimi hakkındaki görüşlerinizi merak ediyoruz? Böyle bir birikimden söz edebilir miyiz? Eger yanıtınız evet ise bugüne kadar genel bir değerlendirme yapmanız mümkün mü?

Ekoloji Hareketinin Tarihsel Birikimi

Ekoloji hareketini birden çok parçası olan bir hareket olarak düşünebiliriz. Kollardan biri, dernekler, vakıflar, STK'lar olarak yapılan projeler, çeşitli etkinlikler. Bunlar daha çok, sürdürülebilir kalkınma gibi uygulamadaki merkezi ve yerel politikaların iyileştirilmesinde, geliştirilmesinde, yaşama geçirilmesinde etkin (proaktif) olmaya, "paydaş" olmaya çalışırlar. Daha geniş ve etkili asıl gövde olarak, çeşitli zararlı projelere, doğanın talanına karşı çıkan, direnen mücadeleler var. Bunlar dernek gibi biçimsel örgütlenmeler altında ya da daha çok, resmi bir örgüt formu olmadan da gelişen, projenin yaşama geçirilmemesi için çaba gösteren tepkisel (reaktif) girişimlerdir. Oldukça çelimsiz kalan öteki kol olarak da yeşiller adı altında partileşme çabalarından söz edilebilir. Parti örgütlenmesi yoluyla ekoloji gündeminde yer almayı geniş düşünürsek, çeşitli sol ya da sosyalist partilerin, ekoloji hareketine mütevazı desteğini de anmak gerekir.

Her üç parçanın, otuz küsur yıldır kendi kulvarlarında yarattıkları tarihsel bir birikim oluştu. Yapılan işlerin bir tortusu birikti. Özellikle ana gövdeyi oluşturan mücadele pratikleri, Türkiye'nin her yerinde pıtrak gibi çıkıp serpildiler. Zararlı faaliyetin sahibi şirket ne kadar azman olursa olsun, onu kollayan devlet ne denli hukuktan uzaklaşırsa uzaklaşsın, mücadeleler direşken biçimde rotalarını korudular. Birikimin ilk ögesi, direşkenliktir, kararlılıktır. İkinci ögesi, mücadelenin şirketle birlikte, ona destek olan, önünü açan, ruhsatları veren devleti de karşısına almasıdır. Mücadelede yer alanlar, börtü böceğin, çocuklarının ve kendilerinin haklarını birlikte savundular. Savunma hattı, insanlar yanında derenin, yaylanın, kuşun, ağacın, ormanın da iyiliği gözetilerek oluşturuldu. Böylece, birikimin üçüncü ögesi, insanla doğa arasındaki ilişkilerin bütünlüğünün mücadelede ete kemiğe büründürülmesidir.

Mücadeleyi yürütenler, hem adliye koridorlarında yargısal mücadele yollarını kullanarak şirketin ve devletin hukuka aykırı işlem ve eylemlerine set çekmeye uğraştılar... Hem de anayasal haklarını kullanarak çeşitli, yaratıcı, demokratik eylemlerle toplumsal taleplerinin, seslerinin duyulması için çaba gösterdiler. Birikimin dördüncü ögesi, dava dilekçelerinde, mahkeme kararlarında somut olaya uygulanan hukuk ilkelerinin, anayasal hakların somut olaya uygulanmasıyla yargısal mücadelede elde edilen kazanımlardır. Pek çok kaybedilen dava da hukuk mücadelesinin sınırlarını göstermesi bakımından birikimin başka bir yönüdür. Birikimin beşinci ögesi de alanlardaki toplumsal mücadelenin nasıl kurulduğunu, nasıl büyütüldüğünü, ittifaklarını, repertuarında hangi eylemlerin yer aldığını, uygulamaya koyduğu yaratıcı eylemleri, sönmülenip dağılma ya da yenilme nedenlerini içeren bölümdür.

Kendi mücadelelerini geliştirmek isteyenler, başkalarının bu beş ögeyi içeren deneyimlerinden yarar sağlamak isteyenler, ekoloji hareketinin birikimini sindirerek, bunun üstüne koyarak hızlıca ilerleyebilirler.

Koronavirüs salgını ekoloji hareketinin dönüşümü ve gelişimi bakımından olumlu ya da olumsuz bir rol oynamakta mıdır/oynar mı? Salgın, hareketin güçlenmesi için yeni olanaklar doğurdu ise bunlar nelerdir? İçinde bulunduğumuz koşulların avantaj ve dezavantajları nelerdir?

Korono Salgını ve Kapitalizmin Ekolojisi

Korono salgınının tarihsel nedenleriyle konjonktürel yönlerini ayrı ayrı ele almalıyız. Korono salgınının tarihsel nedeni, doğanın sermayeleştirilmesidir. Kapitalizmde doğadaki varlıkların metalaştırılması ve ticarileştirilmesi, bunun yanında madencilik, kentsel yayılma, endüstriyel tarım ve hayvancılık için arazi kullanımındaki değişiklikler; insan-doğa etkileşiminin çeşitlerini, katmanlarını, boyutlarını, kapsamını ve hızını artırdı.

Doğa, kapitalizmde hammaddeler, madenler, enerji kaynakları, metalaştırılacak ve ticarileştirilecek maddeler bütünüdür. Bu doğa, insanlardan ayrılır, çünkü ayrılması sayesinde talanı kolaylaşır. Buna doğa gözüyle bakılmaz, ineğin parçalar halinde satılan kaburgası, budu, kıyması, antrikodu, dili, sütü gibi doğanın da madeni, elementi, taş ocağı, turizme açılacak yaylası var. Bunlar sermayenin payı olarak kenara ayrılır. Öbürü, yaban yaşamı, yabanıl hayvanları, yeşili mavisıyla, mis kokusu ve ağaç gölgesiyle doğa olarak çağrılır. “Bitti, yok oldu” diye buna hayıflanılır. Hafta sonu pikniğe gidilerek bununla barış yapılır. Çiftlikte henüz et olarak parçalanmamış dananın yüzünü okşamak gibi kucak açılan, geri gelmesi istenen, salgın günlerinde insanlar evlerinde hapisten denizde yunus, asfaltta yaban domuzu suretinde “geri döndü” denilen de bu doğadır. Sermayenin payı olan doğayla korunan alan olarak romantik biçimlerde dikkatimize sunulan doğa, böylece ikiye ayrılmış doğa, burjuvazinin kendi imgesinde yarattığı bir dünyaya denk düşer. Her ikisi de insandan ayrılmış, insandan bağımsız kılınmış, insana dışsal doğa kavrayışlarıdır.

Oysa insan doğadan ayrı değildir, tarihin hiçbir döneminde ayrı olmamıştır. Ontolojik olarak insan doğaya aittir, doğaldır ve doğa sayesinde var olur. Toplumsal olarak da insanla doğa arasında sürekli bir karşılıklı etkileşim olur. Bu etkileşimin kapitalist niteliği artıp yoğunlaştıkça ekolojik sorunlar, iklim krizi, korono tipi salgınlar gündelik yaşamı tehdit eder ölçüde yoğunlaşır. İnsan doğadan ayrı olmadığı için, doğada bırakılan yoğun kapitalist toplumsal etkilerin, korono krizi, iklim krizi gibi yoğun toplumsal sonuçları oluşur.

Salgının nedeni kapitalizm, salgının kıvılcımı ise, egzotik hayvan pazarıdır. Şimdilik eldeki bilgilere göre, yabanıl hayvanlardaki insan vücudunun tanımadığı Kovid-19 virüsü, pazar yerindeki temasla insana bulaşmıştır. 1990’larda Çin, endüstriyel hayvancılığı yaygınlaştırır. Küçük çiftçiler, büyük işletmelerle rekabet edemez, çareyi yabanıl hayvan ticaretinde bulurlar. Kovid-19’un pazara düşmesi, böyle olur. Pendergrass ve Vettese’nin yazdığına göre, daha önce Avrupalılar da Batı Afrika’da yoğun ticaret için balıkları yağmalamışlardı. Aç kalan Afrikalı nüfus da yabanıl hayvanlarla karnını doyurmaya başlamıştı. Ebola salgını ve AIDS için hayvan-insan bağlantısı da böyle oluşmuştu. (Ayrıntılı bilgi için [burayı tıklayınız](#))

Korono salgınının konjonktürel yönleri, şöylece özetlenebilir: Yeryüzünün tümünün kapitalist bir pazara dönüşmesi, meta ve sermaye hareketliliği, bulaşmayı hızlandırır; özelleştirilmiş sağlık sistemi, hastalıkla mücadele olanaklarının zayıf kalmasını sonuçlandırır; sermaye birikimi sürsün diye emekçilerin çalışmaya devam ettirilmesi, yoksul, işsiz, göçmen kesimlerin yetersiz beslenme, sağlıksız barınma koşullarında salgına açık bırakılmaları ve iyileşmelerinin güç olması, en çok emekçilerin ve yoksulların etkilenmesine yol açar.

Ekoloji hareketinin bundan sonra nasıl bir yönelimi olacaktır/olmalıdır? Ne yapmalıyız? Ne yapmamalıyız?

Ekoloji Hareketinin Kozası

Salgının ekoloji mücadelesi bakımından bir etkisi, evde hapis olma durumudur. Türkiye’de salgın döneminde ekolojik yıkım projeleri, hız kaybetmeden sürdürüldüler. Salgında evde kalabilme fırsatına sahip olanların eve kapanmaları, dönem dönem sokağa çıkma yasakları, ekoloji mücadelesini sokaktan çok sosyal medyaya yöneltti. Ancak bu geçici bir durum. İş, alışveriş, ulaşım, turizm, ibadet vs. normalleşirken ekoloji mücadelesi de olağan mecrasına kavuşacaktır.

İyi tarafından bakarsak salgın, kapitalizmle ekolojik yıkım arasındaki bağların daha çok konuşulmasına, daha geniş kesimlerce farkına varılmasına yaradı. Salgından en çok emekçilerin etkilenmesi, sınıfsal kavramlarla konuşmayı ve çözümlene yapmayı popülerleştirdi.

Sınıfsal kavrayış uzun ömürlü olursa, bunun ekoloji mücadelesinin dönüşümünde önemli sıçramalar yaratmasını bekleyebiliriz. Yukarıda, salgının tarihselliğini vurgulamamın nedeni de bu. Şirketi ve kapitalist devleti karşına alan ekoloji mücadelesi, genellikle kendisini, yapılmasını istemediği projeye sınırlı görüyor. Mücadele, o projenin altında yatan mekanizmalarla, doğaya saldırının ve ekolojik direnişin sınıfsallığıyla, kısacası kapitalizmle bağları kurulmadan yürütülüyor. Bu saptamanın hem kanıtı, hem de sonuçları üç başlıkta belirginleştirilebilir: yalnızca projeyi durdurmaya odaklanmış, yerele sıkışmış ve siyasetler ya da sınıflar-üstü bir mücadele. Ekoloji hareketi, kendisine ördüğü bu strateji kozasını kırmaya uzak duruyor. Oysa, sermayenin devleti arkasına alarak yaptığı sınıfsal saldırıya karşı köylülerin, sendikacı-sendikasız emekçilerin, işsizlerin, yoksulların, küçük esnafın sınıfsal, birleşik, güçlü karşı duruşu gerekiyor. O projenin belirli bir yerel alandaki tahribatına karşı çıkarken, aynı zamanda onu yaratıp besleyen kapitalizmi de yerinden etmeyi amaçlayan bir mücadele, Türkiye’de ekoloji hareketinin yeni bir çağ başlatması demektir.

Mera, yayla, balıkçılık, tarım toprakları, meyvelik, zeytinlik arazileri, dere suyu gibi geçim araçları ekolojik olarak yıkıcı projelerle tehdit edilen, zarar gören, çeşitli biçimlerde el konulan toplum kesimleri, doğayı savunurken kendi geçim araçlarını da savunmuş oluyorlar. Öte yandan emek gücünden başka “geçim aracı” olmayan, tarım işçisinin, hizmet ve sanayi sektörü çalışanlarının ekolojik sorunları görmezden gelinemez. Ekolojik sorunlar, emek gücünden başka bir şeyi olmayan ücretli emekçilerin emeğini, biyolojik ve toplumsal yeniden üretimini, bedenini, yaşamını tehdit eder. Bu sayılan tehditler, aynı ölçüde geçim araçları için mücadele eden köylüler için de geçerli. Bu iki kesimin ekolojik bakımdan tehdede maruz kalmalarının nedeni, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan sermaye sınıflarının, hem üreticilerin geçim araçlarını talan etmeleri hem de emekçileri sömürmeleridir.

Birikimin İçerilerek Aşılması

Salgın sonrası hareketi kısırlaştıracak etmenlerden birisi, kendine özgülük fetişizmi yaratılması olabilir. Eskilerin deyimiyse, nevi şahsına münhasır. Benzersiz olma, başkalarından öğrenecek bir şeyi olmama hali. Türünün tek örneğiymiş gibi kavradıkları bir mücadeleyi yürütenler, tarihsel birikime bakmazlar, tortudaki benzerlerinden yararlanmayı anlamsız bulurlar. Yeni projelere karşı yeni gelişecek mücadeleler için önemli bir tehlike budur. Yeni bir mücadelenin kendine özgülük iddiası, ekoloji hareketinin tarihinin de göz ardı edilmesidir. Mücadele, o yeni direnişle ilk kez, yeni baştan, en başından başlıyormuşçasına bir yanılsama doğar. Eşi benzeri bulunmayan, eşsizlik niteliğinde ısrar, aynı zamanda tek başına kalmanın gerekçesini yaratır. 2014’te kurulan Ekoloji Meclisi’nin yürümemesinde, 2018’de kurulan Ekoloji Birliği’nin daha hızlı ve kapsamlı biçimde büyüyememesinde, kimi yerel mücadelelerde gözlenen kendine özgülük fetişizminin etkili olduğu ileri sürülebilir. Kendi yerel mücadelesinin benzersiz olduğunu düşününler, başka mücadelelerle birlikte, bir arada örgütlenmeye değer vermezler.

Demek ki, salgın sonrası ekoloji hareketinin avantajları ya da dezavantajları, kendi tarihsel birikiminden, uyguladığı stratejiden nasıl yararlanacağına ve kozasını kırıp kıramayacağına bağlı. Salgın sonrası ekoloji hareketinin bileşenleri, kendine özgünlükte ısrar ederek birikime gözünü kapatabilir, siyasetler/sınıflar üstü stratejinin sadık takipçisi olabilir, en iyisi de tarihsel birikimi içererek aşmaya girişebilir, yani ekolojik, sınıfsal ve toplumsal potansiyelini seferber edebilir. Sokağa çıkma yasaklarına alıştırmış bir toplumda, salgın sonrası ekonomik kriz koşullarının da ağırlaşmasıyla, AKP-MHP koalisyonu daha da otoriterleşecektir. Ekolojik yıkım projeleri aynı hızla yürütülürken ekoloji muhalefetine engellenmesi için zor yöntemleri, pervasızca uygulanacaktır. Bu durumda, hem yerel ekoloji mücadelelerin kendi aralarında, hem de ekoloji hareketiyle sınıfsal, sendikal, sosyalist, kadın, barış ve benzeri hareketler arasında çapraz bağların, birlikte mücadele yapılarının kurulması daha da kritik bir öneme sahiptir.

Bugün ülkenin en önemli ekoloji sorunları -öncelik sıralamasına göre- nelerdir?

Ekolojik Sorunların Bütünlüğü

Kim hangi sorunla cebelleşiyorsa, en acil sorun odur. İnsan hakları konusunda da aynı şey geçerli. Çimento fabrikasının etrafa yaydığı toz, hem insan sağlığını bozar hem tarımsal üretkenliği ve verimliliği düşürür, böylece çevre hakkıyla ilgili bir sorun olan fabrika, barınma, beslenme, çalışma ve nihayet yaşam hakkıyla ilgili bir sorun olur. Bir topluluğun şu an etkilendiği ekolojik bir sorun, o topluluk için en yakıcı sorundur.

Bununla birlikte, ekolojik sorunlar birbirlerinden bağımsız da değildir. Taş ocakları sorunu Kanal İstanbul'dan; hafriyat sorunu, kentsel asbest sorunundan; kıyı yağmacılığı, biyolojik çeşitlilik kaybı sorunundan; Yeşil Yol, yayaların ve yol erişen yerlerdeki doğal varlıkların, madenlerin, üzerine HES yapılacak derelerin talana açılması sorunundan; kömür madenciliği, termik santral sorunundan, her ikisi iklim değişikliği sorunundan; sel, kuraklık, don gibi aşırı hava olaylarından etkilenme sorunu, toplumsal eşitsizliklerden, emek sömürsünden, yoksulluktan ayrılamaz.

Bu sorunların hepsi siyasal basiretsizlik ve yönetememe sorunundan ve nihayet ekolojik, iktisadi ve siyasal sorunlar, kapitalizmin yapısal özelliklerinden ayrı değildir.

Kendinizi kısaca tanıtabilir misiniz? Bugüne kadar hangi yeşil/ekoloji hareketlerinin parçası oldunuz?

Aykut Çoban, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden emekli öğretim üyesi. Çevre ve iklim politikaları, ekoloji mücadelesi, yeşil siyasal düşünceler, eko-Marksizm konularında pek çok yayını var. Yazı ve konuşmalarına, [burayı tıklayarak](#) erişilebilir.

